

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.79.2.22>**Т. Б. Стратан-Артишкова**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри мистецької освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

АВТОРСЬКА СПРОМОЖНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА МИСТЕЦТВА

У статті визначаються зміст і сутність поняття «авторська спроможність майбутнього викладача мистецтва», розкривається його взаємозв'язок із суб'єктністю і творчістю. Встановлено, що широкий діапазон суб'єктності яскраво виявляється у власному творенні, авторській спроможності, процесах художньо-образного мислення, глибині думки, емоційному переживанні, що характеризують і виявляють художньо-світоглядну концепцію майбутнього викладача мистецтва.

Доведено, що художній твір має стати відкритою образною моделлю входження в навколишній світ, і завдяки не лише його пізнанню, а й індивідуальному «переживанню» і «проживанню», внаслідок чого посилюється духовно-енергійний потенціал і активізується духовно-рефлексивна творчість особистості. Зазначено, що, набуваючи досвіду художнього сприйняття-інтерпретації, майбутній викладач виявляє здатність виражати власні думки і почуття, втілює їх у відповідну художньо-образну змістовність і форму, надає їм оригінальності, індивідуальності, демонструє в них власну світоглядну концепцію, стиль художнього мислення, здатність до саморозкриття у власно створених індивідуально-неповторних художніх образах.

Здійснений аналіз наукових праць із проблеми дослідження, власний практично-методичний досвід дав змогу визначити авторську спроможність як інтегровану професійно особистісну якість, що констатує якісне перетворення майбутнім фахівцем свого внутрішнього світу і приводить до принципово нового його стану, спонукає до творчого самовираження і самореалізації, внаслідок чого студент виступає як творець нових художніх цінностей, як композитор, виконавець, артист, режисер, художник, балетмейстер, майбутній учитель, викладач, спроможний реалізуватися в різних сферах соціально-культурного середовища.

Ключові слова: авторська спроможність, суб'єктність, творчість, майбутній викладач мистецтва.

Постановка проблеми. На сучасному етапі глобалізації, прискореного темпоритму науково-технічного прогресу, активізації крос-культурних процесів основним і важливим завданням освіти, зокрема мистецької, є підготовка фахівців-особистостей, які характеризуються творчою індивідуальністю, креативністю, здатністю до авторства, до самовираження у творчості. Надаючи «життя» своїм індивідуальним цінностям, досягаючи свідомих мети та реалізуючи її у власному творенні, майбутній фахівець утверджує себе як неповторну особистість, здатну досягти широких творчих узагальнень, розкрити внутрішню гармонію, небайдужість до навколишнього світу, усвідомлення його цінностей і своєї причетності до створення цих цінностей. Такі креативні студенти надалі успішно працюють у форматі самостійних творчих пошуків, самоактуалізуються і самореалізуються в професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пізнання-розуміння, сприйняття, інтерпретація і творення художніх образів – основна проблема розвитку мистецької освіти. Про це зазначається в наукових працях сучасних пред-

ставників мистецької освіти. Так, Л. Масол наголошує, що загальна освіта й мистецька зокрема мають передбачати розвиток «авторської здатності» майбутнього фахівця, його спроможності виступити ініціатором художньо-творчого задуму, втілювати його у власній творчій діяльності, «бути перформативним – оригінальним і виразним у його презентації назовні» [6, с. 108].

Взаємозв'язок авторства і художнього світогляду розкривається в працях Й. Кевішаса, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької та ін. Використовуючи власний індивідуально-інтелектуальний, індивідуально-емоційний досвід, суб'єкт художньо-діалогової взаємодії проникає в образний світ твору, осягає його світоглядний контекст, створюючи власну версію розуміння текстуального значення, сприймає, усвідомлює, осмислює й оцінює навколишнє життя, сенс і своє призначення в ньому, замислюється над питаннями пізнання світу [6; 9].

У процесі художнього сприйняття-інтерпретації здійснюється органічний взаємозв'язок вищих духовних цінностей та сутнісних сил особистості, котрі актуалізуються і становлять авторську

спроможність майбутнього викладача мистецтва. Здатність інтерпретатора до ідеальної «переробки» конкретно-звукових музичних уявлень у художній образ, який, як зазначає М. Каган, є плодом духовної діяльності людини, «переживанням, поняттям, ідеєю, ідеалом»; відкритий для співтворчості того, хто сприймає художню інформацію, має її пережити, інтерпретувати, «прикласти» до свого досвіду та духовного світу і в такий спосіб продовжити творчий процес, розпочатий митцем [4, с. 19].

Мета статті. Головна мета статті – розкрити сутність і зміст авторської спроможності майбутнього викладача мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що мистецький твір є цілісною інформаційною системою. Його можна порівняти з живим організмом – від народження (задум та художня ідея автора) до самостійного об'єктивного існування (інтерпретація, осмислення, критичне судження, оцінка).

Мова мистецтва «говорить нами», виявляє в собі наш світогляд і світосприйняття, здатність до емоційних переживань і співчуттєвої ідентифікації, розвиненість художньо-образного мислення, бажання і здатність втілити оригінальний художній задум у відповідну форму, зміст, образ.

У складному процесі сприйняття-інтерпретації-творення, що ґрунтується на задумі, проектуванні художнього образу, і до його творчої презентації відбуваються самовираження, розкриття можливостей і творчих здібностей, художніх обдаровань, індивідуально-особистісних якостей, сутнісних сил, що приводить до перетворення особистості на суб'єкта власного життя і професії. Так виявляється діалектика розвитку й становлення особистості майбутнього фахівця, оскільки, віддаючи себе, свої творчі здібності, сутнісні сили діяльності, особистість водночас здобуває їх, але вже в новій якості. Ця інтегративна якість – авторська спроможність, сутність якої полягає насамперед в усвідомленому сприйнятті мистецьких творів, глибокому проникненні й осягненні їх змісту, художньому тлумаченні й інтерпретації художніх образів, натхненному виконанні, здатності творити і презентувати власну творчість.

У статті «Від теорії діяльнісного опосередкування до теорії діяльної присутності» В. Петровський, аналізуючи конструкт «спроможність», виокремив у її змісті такі складники: здібності і спонування. Автор визначає, що найбільше поняттю «спроможність» відповідає поняття «потенційність». Поняття «спроможність» автор характеризує такими якостями: здатність відчувати щастя; почуття успішності й благоденства; радість буття; задоволеність собою і прагнення до нових успіхів; насолода тим, до чого прагнеш, і однакоvim чином прагнення до того, чим насолоджуєшся; благополуччя і прихильність; посиленість шляху і зусиль його пройти. Узагальнюючи,

В. Петровський визначає поняття «спроможність» як єдність «можу» і «хочу», як осередок можливостей, що спонукають активність, стан діяльного благополуччя [8, с. 127]. Тобто спроможність – це не тільки наявність можливостей або досягнення рівня розвитку здібностей, а й реалізація цих можливостей і здібностей у професійній діяльності, здатність володіти культурою міжособистісного і художньо-педагогічного спілкування, тобто багатогранно виявляти власну суб'єктність.

Суб'єктність викладача передбачає його системну цілісність усіх його складних і суперечливих якостей, насамперед психічних станів й властивостей його свідомого і несвідомого [2].

Суб'єктність викладача передбачає його творчість, тобто творчість і суб'єктність – споріднені і взаємозумовлені категорії. Зв'язок між суб'єктністю і творчістю встановлюється С. Рубінштейном, який, розкриваючи принципи творчої самодіяльності, наголосив, що суб'єкт у своїх діях, в актах творчої самодіяльності не тільки виявляється і проявляється, а й створюється та визначається [9]. З огляду на це інтерес, прагнення, бажання студентів до самовираження і самореалізації в самотворчості, виявлення своїх можливостей у творчо-виконавській діяльності є характерними ознаками його суб'єктності, оскільки модель художнього образу і творчого проекту не просто створюється студентом (учнем), а є вираженням його сутності, індивідуальності, неповторності, феноменальності.

Суть творчої діяльності полягає в тому, щоб здійснити «співбуттєвість» та «діалогічність» (М. Бахтін, М. Каган), тобто такий рух творчої інформації, метою якого є виробництво власне творчого як самоцінного, проектування художнього діалогу, трансформування його в художньому задумі, матеріалізація за допомогою специфічних прийомів і засобів у первинний шар знакового тексту художнього твору, оживлення в новому знаково-символічному варіанті авторського тексту, вивільненні суб'єктивної сутності авторського тексту через суб'єктність автора і спрямування цієї суб'єктивності на аудиторію.

Ідея суб'єктності органічно доповнюється ідеєю вчинковості, можливості якої розкривалися і пояснювалися в евристичних концептах М. Бахтіна у праці «Філософія вчинку» як «мислення, що вчиняє», «вчинок-пізнання», «життя як вчинок», розроблялись українськими вченими, зокрема В. Роменцем, як «логічний осередок психічного», «вища форма душевно-духовної активності», «акція духовного розвитку індивіда», «творення моральних цінностей», обґрунтовувалися В. Татенком, який визначає такі важливі положення: поняття суб'єктності підкреслює «авторське право» людини, її спроможність починати причинний ряд із самої себе; нести персональну

відповідальність за вдіяне та скоєне; поняття «вчинковість» позначає індивідуально-неповторний, ціннісно-смісловий, культурно-особистісний вектор суб'єктної активності; учинкове довизначення суб'єкта життєдіяльності надає йому необхідної і достатньої сутнісної конкретизації, оскільки наповнює індивідуальне природним для людини соціокультурним змістом і сенсом [3, с. 883], підкреслюючи, таким чином, діяльнісно-особистісний аспект спроможності та її зв'язок з авторством.

Суб'єктність виявляється у здатності особистості аналізувати свою діяльність, відчувати її результати, логічно осмислювати, коректувати власні дії, спирається на власний досвід і накопичувати новий, що є суттєвим для функціонування майбутнього вчителя музичного мистецтва як суб'єкта, індивідуальності, особистості.

Поняття «суб'єктний» у творчо-виконавській діяльності відображає авторський характер активності і педагога, і студента, розкривається в таких поняттях, як автономний, ініціативний, оригінальний, творчий. Для педагога – це відчуття своїх потенційних можливостей, віра в них, прагнення реформувати процес творчо-виконавської підготовки майбутнього викладача та бажання й спроможність реалізувати такі перетворення через впровадження технології творчо-виконавської діяльності в цей складний процес. Для студента – це віра у свої творчі можливості, розуміння доцільності здійснення цієї діяльності, прагнення само-виразитись у власній творчості.

У психології поняття «індивідуальність» визначає унікальність кожної людини з її неповторними рисами, що характеризують здібності, темперамент. Характер, особливості психічних функцій (емоцій, мислення, пам'яті, уяви, інтуїції), неповторність людини, її індивідуальність зумовлюються ще й тим, як вони поєднуються, координуються між собою, в чому полягає своєрідність їх будови [3, с. 332]. Індивідуальність утворюють не лише неповторні поєднання особистісних якостей людини, а й міра розвитку кожної з них, її кількісні характеристики.

Одним із найважливіших індикаторів людської індивідуальності Б. Ананьєв визначає активність творчої діяльності особистості, в якій втілюються й реалізуються усі «великі можливості історичної природи людини» [1, с. 329]. Майбутній викладач сам конструє себе, бере на себе певні зобов'язання, свідомо й активно надає своїй діяльності відповідних форм, стає власним проектом, в якому суб'єктні права та обов'язки проектується як соціальними (зовнішніми) умовами, так і внутрішніми, спрямованими на усвідомлення особистого «Я», прагнення стати лідером у навчанні і творчості, вивільнити й розкрити свої творчі можливості в художньо-творчому просторі.

Створення власного, особистісного, нового спричиняє зміну рівня активності середовища, приводить до розширення освітнього простору, зміни відносин із ним усіх його суб'єктів – учасників процесу освіти [5]. Авторська інтерпретація має відповідати художньо-естетичним, соціально-культурним вимогам сучасності. Індивідуалізація художньої інтерпретації, власне ставлення автора до світу, його світоглядна концепція відображаються у виражальних і формоутворювальних засобах, розкривають особистісно-творчий потенціал, індивідуальність і характерність авторського стилю.

У результаті дослідження в навчальний процес впроваджено авторський курс «Основи композиторської майстерності», метою якого є досягнення якісно нового рівня професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва – формування його авторської спроможності.

Під час вивчення курсу майбутнім учителям музичного мистецтва надається змога вдосконалити когнітивно-знаннєву, творчо-діяльнісну сфери, засвоїти універсальні методи художньо-інтерпретаційної та художньо-проектувальної діяльності, розробляти власні художньо-творчі теми-проекти, встановлювати інтеграційні зв'язки (внутрішньосистемні, міжхудожні, міжсистемні), творчо переосмислювати й адекватно застосовувати їх у самостійній діяльності, об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності.

Висновки і пропозиції. Авторська спроможність пов'язана з відмовою від штампів, стереотипів у навчанні, необхідністю й потребою вивільнити внутрішні творчі можливості й резерви. Водночас розвиток цієї професійно особистісної якості є контрольованим і спеціально організованим процесом, передбачає досягнення змін керованого об'єкта (студентів), вияв авторської спроможності на основі цілеспрямованих раціонально-вольових дій, особистісно-творчої позиції і викладача, і самого студента.

Авторська спроможність постає як стиль, спосіб мислення про «образ світу», зумовлюється здатністю майбутнього викладача усвідомлювати духовну сутність мистецтва, орієнтуватися й виявляти спроможність до пошуку й творчого осмислення життєвого матеріалу, виявляти особистісну позицію в розумінні й відтворенні психологічної моделі художнього образу, осмислювати й інтерпретувати накопичений художньо-виконавський досвід у його кореляції із соціокультурною реальністю.

Список використаної літератури:

1. Ананьєв Б.Г. Человек как предмет познания. Ленинград : ЛГУ, 1968. 39 с.
2. Брушлинский А.В. Проблемы психологии субъекта. Москва : Ин-т психологии РАН, 1994. 109 с.

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.І. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Каган М. С. Философская теория ценностей. Санкт-Петербург : Петрополис, 1997. 205 с.
5. Кремень В.Г. Освітній процес у вимірах синегретичного аналізу. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія. Технології. Київ-Кіровоград, 2014. С. 7–15.
6. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
7. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посібник. Київ, 2006. 188 с.
8. Петровский В. От теории деятельностного опосредования к теории деятельного присутствия. *Развитие личности*. 2014. № 2. С. 125–145.
9. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности. К философским основам современной педагогики. *Вопросы психологии*. 1986. № 4. С. 101–108.
10. Рудницька О.П. Світоглядна функція мистецтв. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 3. С. 10–13.

Stratan-Artyshkova T. Author's ability in the formation of the artistic worldview of a future teacher of art

This article defines the meaning and essence of the notion of "Author's ability of a future teacher of art", reveals its interrelation with subjectivity and creativity. The broad range of subjectivity is revealed clearly in the own creation, in the author's capacity, in the processes of artistic and imaginative thinking, depth of thought, emotional experience, which characterize and reveal the artistic and visual conceptualization of the future art teacher.

It has been shown that artistic work can become an open figurative model of entry into the natural world, and not only through its recognition, The individual "experiencing" and "living", which strengthens the spiritual and energy potential and activates the spiritual and reflexive creativity of the individual. It is intended that while acquiring experience in artistic perception-interpretation, the future educator acquires the ability to express his or her own thoughts and feelings, encapsulate them in appropriate artistic expressiveness and form, The aim is to give them originality, individuality, to demonstrate their own visionary concept, style of artistic thinking, ability to self-disclosure in independently created and unrepeatable artistic images.

The analysis of scientific works on the problem of research, own practical and methodical experience gave the possibility to define the author's capacity as integrated professionally personal quality, which states the skilled transformation of the future practitioner's inner world, leading to a fundamentally new state, The student is encouraged to creative self-expression and self-actualization, as a result of which the student acts as a creator of new artistic values, as a composer, performer, artist, director, choreographer, future teacher, lecturer, who can be realized in different spheres of the socio-cultural environment.

Key words: authorial ability, subjectivity, creativity, future art teacher.